

Значення педагогічних умов у процесі самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму в позааудиторній діяльності

Р. П. Загнибіда

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

*Corresponding author. E-mail: Raya_dm@ukr.net

Paper received 06.05.2016; Accepted for publication 15.05.2016.

Анотація. У статті проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму. Обґрунтовано педагогічні умови самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму. Аргументовано, що результативність процесу формування потреби в професійному самовдосконаленні майбутніх менеджерів туризму залежить від дотримання таких педагогічних умов: формування готовності майбутніх менеджерів туризму до професійного самовдосконалення; етапність процесу професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму; мотивація до участі в різних формах позааудиторної діяльності. Доведено, що основними правилами, яких варто дотримуватися у процесі організації позааудиторної діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу, мають бути: урізноманітнення форм поза навчальної діяльності; дотримання чіткості змісту виконуваних завдань студентом в умовах позааудиторної діяльності; формування інтересу до майбутньої професійної діяльності; стимулювання потребив саморозвитку, самовихованні та самоосвіті.

Ключові слова: туризм, менеджер туризму; самовдосконалення; педагогічні умови самовдосконалення; позааудиторна діяльність; самовиховання; самоосвіта.

Постановка проблеми. Туристичний менеджмент – порівняно новий напрям у вітчизняній професійній освіті. Поняття «менеджмент» увійшло у національну науку та практику на початку 1990-х рр. За часи становлення освітньої галузі незалежної України створено вітчизняні наукові школи менеджменту. Реформування сучасної системи освіти вимагає принципово нового підходу у підготовці менеджерів туризму до професійної діяльності. Сьогодні здійснюються активні пошуки шляхів удосконалення педагогічних технологій підготовки менеджерів туризму, які зорієнтовані на формування професійної компетентності, розвиток творчих та потенційних можливостей, забезпечення ефективних умов для самовдосконалення студента в умовах позааудиторної діяльності.

Але якщо зміст і структуру навчального матеріалу нормативної частини навчального плану підготовки менеджерів туризму визначають саме існуючі освітні стандарти, то наповнення змісту позааудиторної діяльності залежить від кожного освітнього закладу окремо і є дуже різним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями окреслюються загальні питання і проблеми підготовки кадрів, ставляться питання створення моделі спеціаліста туристичної сфери, розглядається система безперервного ступеневого навчання, подається аналіз навчально-методичних комплексів спеціальності. (В. К. Бабарицька, О. О. Бейдик, Л. В. Кнодель, О. О. Любіцева, С. І. Попович, Т. Г. Сокол, В. К. Федорченко). Однак, попри наявні ґрунтовні дослідження з окресленої проблеми, відчувається нестача праць щодо системного аналізу особливостей самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму в умовах позааудиторної діяльності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні педагогічних умов самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму у позааудиторній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Управління професійною підготовкою майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу з урахуванням моделей професійного самовдосконалення є складним та багатоглядним процесом. З одного боку – це дотримання вимог, що висувуються галузевим стандартом

вищої освіти, а з іншого – реалії того, що все навчання, зазвичай, носить масовий характер. Ця обставина вимагає дотримання узагальнених стандартів як при виборі змісту навчального матеріалу (в умовах аудиторної роботи), так і при відборі форм і методів позааудиторної діяльності. В цьому стандарті також відображається соціальне замовлення на певні професійні функції та компетенції менеджера туризму. Стандарт при цьому не повинен бути догмою. Він має постійно коректуватися під впливом соціокультурних змін.

Систематичне вивчення особистісного потенціалу майбутніх фахівців, їхніх здібностей, мотивації допоможе розв'язувати завдання професійного самовдосконалення студентів більш цілісно, комплексно, що й передбачає необхідність розробки педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму в умовах позааудиторної діяльності.

При розробці педагогічних умов професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму варто враховувати необхідність усвідомлення студентами самоцінності процесу самовдосконалення як внутрішньої активності особистості, спрямованої на розвиток наявних особистісних та професійних якостей; формування потреби в досягненні соціально значущих взірців, критеріїв із метою набуття певного соціального статусу; забезпечення чіткої взаємодії загального і специфічного у процесі фахового самовдосконалення, шляхом проектування професійного росту майбутніми менеджерами туризму.

В основу формування педагогічних умов професійного самовдосконалення студентів покладено завдання ознайомлення студентів із специфікою професійної діяльності менеджерів туризму, поглиблення теоретичних знань і набуття ними умінь і навичок професійної діяльності.

Процес професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму в період їхньої вузівської освітнього простору. Для цього необхідно забезпечити відповідні умови, дотримання яких сприятиме здійсненню мети і конкретних завдань професійного самовдосконалення майбутніх фахівців у галузі туризму.

У нашому дослідженні педагогічні умови розгля-

даємо як комплекс певних взаємообумовлених чинників (організаційно-управлінських, змістових, методичних, технологічних, матеріально-технічних), які мають істотний вплив на позааудиторну діяльність студентів, від раціонального використання яких залежить професійне самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму, а відтак – готовності до професійної діяльності.

Результативність процесу формування потреби в професійному самовдосконаленні майбутніх менеджерів туризму, на наше глибоке переконання, залежить від дотримання таких педагогічних умов:

- формування готовності майбутніх менеджерів туризму до професійного самовдосконалення;
- етапність процесу професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму;
- мотивація до участі в різних формах позааудиторної діяльності.

Невід'ємною органічною складовою професійної підготовки майбутнього фахівця є формування готовності до професійного самовдосконалення, яке передбачає озброєння студентів відповідним арсеналом професійних знань, умінь і навичок, необхідних для якісного виконання своїх професійних обов'язків.

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що молодій людині в студентському віці доводиться потрапляти під вплив різних соціальних інституцій, які змінюють її погляди щодо себе, свого оточення, свою діяльність, які змінюють її саму.

На підставі аналізу різних підходів до дослідження феномену готовності до професійної діяльності вважаємо, що готовність до професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму – це складне особистісне утворення, що є інтегративним відбитком низки особистісно-професійних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності.

Особистість майбутнього фахівця туристичної галузі розвивається і змінюється впродовж навчання у вищому навчальному закладі, при цьому навчальна діяльність має професійне фахове спрямування і становить собою цілеспрямований процес, котрий має на меті сформувати готовність до професійної діяльності.

Формування готовності до професійного самовдосконалення студентів передбачає озброєння студентів відповідним арсеналом професійних знань, умінь і навичок, необхідних для якісного виконання своїх професійних обов'язків.

Проведене анкетування майбутніх менеджерів туризму засвідчило, що активну позицію в оволодінні знаннями про професію менеджера туризму мають 32,7 % опитаних; адекватну самооцінку наявності системи знань, умінь для виконання функцій професійної діяльності 29,4%; ініціативність і самостійність у навчально-пізнавальній діяльності проявляють 31,3%; творчий підхід до вибору шляхів досягнення мети 12,7%. На труднощі апробації знань, умінь і навичок в умовах позааудиторної діяльності, а особливо під час проходження практики вказали 48,6%.

Узагальнення отриманих даних дозволяє зробити висновки про актуальність підвищення уваги до ролі позааудиторної діяльності у процесі формування усіх складових професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму.

При формуванні готовності майбутніх менеджерів туризму до професійного самовдосконалення необхідно: створювати систему стимулювання потреби у професійному самовдосконаленні; посилювати інтерес до професійної діяльності менеджера туризму у різних сферах; оптимально підбирати форми та методи позааудиторної діяльності студентів (з урахуванням їхніх потреб, професійних інтересів тощо); приділяти увагу завданням творчого характеру та стимулювати ініціативність; формувати відповідальне ставлення до результатів навчальної діяльності; сприяти опануванню сучасними CRM, ERP, SFA та PRM технологіями.

Етапність процесу професійного самовдосконалення майбутніх менеджерів туризму передбачає обов'язкове усвідомлення особистістю власного досвіду, спонукає до аналізу та самоаналізу професійних якостей, пришвидшує формування професійної компетентності фахівця.

Етапність у процесі професійного самовдосконалення передбачає дотримання певного алгоритму дій майбутнього фахівця:

- варто створити власний банк потреб, інтересів і мотивів професійного самовдосконалення;
- визначити рівень теоретичних знань, умінь та навичок, необхідних для здійснення успішної професійної діяльності;
- проаналізувати можливі шляхи подолання негативних особистісних і професійних якостей (до прикладу, адекватність сприйняття критики та порад з боку оточуючих (однокурсників, викладачів тощо);
- з'ясувати свою роль у системі соціальних та професійних стосунків;
- виокремити найбільш професійно значущі форми та методи професійного самовдосконалення в умовах позааудиторної діяльності;
- визначити ступінь володіння професійними компетенціями;
- розробити індивідуальний план самоосвіти, самовиховання та саморозвитку, що передбачає самостійний пошук джерел отримання додаткової інформації;
- укласти програму професійного самовдосконалення;
- реалізація розробленої програми;
- самоконтроль та самокорекція досягнутих/недосягнутих результатів.

Процес професійного самовдосконалення майбутнього менеджера туризму в умовах позааудиторної діяльності буде ефективним за умови максимального використання суб'єктом внутрішніх ресурсів й урахування зовнішніх чинників мотивації досягнення успіху. Наголосимо при цьому на необхідності забезпечення відповідності можливостей студента вимогам, пропонованим йому у вищому навчальному закладі, задоволення потреб студента у визнанні його успіхів.

Ефективність реалізації цієї умови вбачаємо у формуванні умінь студентів самостійно аналізувати та планувати свій робочий та вільний час з метою його ефективного використання; знаходити резерви часу та перерозподіляти його.

Розроблену нами структуру і педагогічне забезпечення підготовки майбутніх менеджерів туризму до професійного самовдосконалення в умовах позааудиторної діяльності представлено в таблиці 1.

Таблиця 1. Структура і педагогічне забезпечення підготовки майбутніх менеджерів туризму до професійного самовдосконалення в умовах позааудиторної діяльності

Структурні компоненти процесу професійного самовдоскоалення	Змістовий Аспект	Практичний аспект
когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - уявлення студентів про сутність дефініції «професійне самовдоскоалення»; - знання з предметів, особливо дисциплін професійної та практичної підготовки; - володіння інформацією про зміст майбутньої професійної діяльності; - здатність сприймати та аналізувати професійно важливу інформацію; 	<ul style="list-style-type: none"> - формування потреби у професійних знаннях, уміннях та навичках; - ознайомлення з вітчизняним та зарубіжним досвідом організації туристичної діяльності - формування потреби у професійному самовдоскоаленні; - розвиток мотивації студентів до участі у різних формах позааудиторної діяльності; - формування умінь реалізовувати програму професійного самовдоскоалення.
мотиваційно-емоційний компонент	<ul style="list-style-type: none"> -позитивне ставлення до професійної діяльності менеджера туризму; - бажання працювати за обраною спеціальністю; - знання принципів та правил самоосвіти, самовиховання, саморозвитку; - усвідомлення значущості власної соціальної та професійної ролі; - здатність до самооінки, конструктивної взаємодії з оточуючими. 	<ul style="list-style-type: none"> - формування упевненості подоланні труднощів оволодіння професійною діяльністю; - формування професійного інтересу до майбутньої професійної діяльності; - формування комунікативних умінь та навичок; - стимулювання студентів до усвідомлення необхідності участі у позааудиторній діяльності; - формування емоційної культури.
організаційно-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - ініціативність і самостійність у навчально-пізнавальній діяльності; - відповідність знань, умінь і навичок та їхня реалізація у період проходження практики; - творчий підхід до вибору шляхів досягнення мети. 	<ul style="list-style-type: none"> - формування активної позиції в оволодінні знаннями про професію менеджера з туризму; -формування усвідомлених мотивів щодо участі у різних формах позааудиторної діяльності;
Організаційні форми та методи		
Індивідуальні	Групові	Масові
науково-дослідницька робота, звіти про проходження практики, складання міні-словників спеціальних термінів і понять, участь у науково-методичній роботі випускової кафедри, колекціонування тощо	ділові ігри, дискусії та диспути, рольові ігри, студентські проблемні групи, гуртки, тренінги, походи, КВК тощо	тижні професійної майстерності менеджерів туризму; зустрічі з фахівцями, котрі працюють у галузі туризму; олімпіади, студентські конференції, лекторії, екскурсії студентське самоврядування тощо
Дидактичні засоби		
Методичні рекомендації для викладачів щодо організації процесу професійного самовдоскоалення майбутніх менеджерів туризму. Програми практики та методичні рекомендації до їх проведення. Програми роботи проблемних груп.		
дидактичний	<ul style="list-style-type: none"> - Особистісно-професійні якості. - Самооінка. 	<ul style="list-style-type: none"> -Індивідуальні програми професійного самовдоскоалення (з позиції – Я – майбутній провідний фахівець у галузі туристичного менеджменту). - Конференції за результатами діяльності проблемних груп, гуртків. - Звіти щодо проходження практики.
Комплекс анкет, методик на діагностику реалізації потреби в професійному самовдоскоаленні; мотивів участі у позааудиторній діяльності		

Розглянемо наступну педагогічну умову – активізація мотивів участі майбутніх менеджерів туризму у різних формах позааудиторної діяльності як передумови формування професійного самовдоскоалення. Реалізація пропонованої педагогічної умови немож-

лива без систематизації цілей професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму у контексті Болонської декларації; формування стійкої мотивації (як зовнішньої, так і внутрішньої) участі у позааудиторній діяльності.

Проведений аналіз наукових розвідок з окресленої проблеми та емпіричних даних дав підставу виділити важливі характеристики мотивації професійного вдосконалення майбутніх менеджерів туризму:

- орієнтація на важливість оволодіння професійними вміннями;
- залежність мотивації від зовнішніх факторів, зацікавленості викладача тощо;
- ситуативність (зумовленість інтересом до певних форм та методів позааудиторної діяльності, залежність від об'єктивних та суб'єктивних чинників тощо);
- орієнтованість на виконання завдання в умовах позааудиторної діяльності не зважаючи на його складність (зумовленість стійкими пізнавальними мотивами, орієнтацією на успіх тощо);
- мотивація, зумовлена можливістю ознайомлення з інноваційними технологіями ведення туристичного бізнесу (до прикладу, можливість стажуватися за рубежом тощо);
- рівень мотивації професійного самовдосконалення зростає за умови ефективного використання сучасних комунікативних технологій та INTERNET-технологій у професійній та інших сферах комунікативної діяльності.

Основними правилами, яких варто дотримуватися у процесі організації позааудиторної діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу, мають бути:

- урізноманітнювати форми позааудиторної діяльності з урахуванням того, мотивацію до професійного самовдосконалення істотно підвищує можливість застосувати широке коло професійних знань, умінь і навичок (до прикладу, під час проходження практики, співбесіди з потенційним роботодавцем тощо);
- домогтися чіткості змісту виконуваних завдань студентом в умовах позааудиторної діяльності та фор-

мування почуття ототожнення із майбутньою професійною діяльністю;

- організувати ефективний зворотній зв'язок так, щоб інформація, яку отримали студенти під час участі у різних формах позааудиторної діяльності, підсилювала бажання працювати за обраною спеціальністю; стимулювала потребу у саморозвитку, самовихованні та самоосвіті.

При цьому розмаїтість форм та методів позааудиторної діяльності розкриває широкі можливості для апробації набутих знань, умінь і навичок, перевірки ефективності їхнього використання у професійній діяльності.

Висновки. Позааудиторна діяльність дозволяє надати процесу професійної підготовки особистого забарвлення. Критеріями ефективності форм та методів організації позааудиторної діяльності є: професійне самовдосконалення особистості, що детермінує вибір форм і методів позааудиторної діяльності; вихідні параметри особистості, що знаходять свій прояв у набутті професійних компетенцій менеджера туризму; адекватна самооцінка професійних якостей, стійка мотивація щодо участі у різних формах позааудиторної діяльності (як інституційних, так і позаінституційних), позитивний емоційний стан, прагнення до саморозвитку, самоосвіти та самовиховання; інформованість студентів щодо змісту, форм і методів організації позааудиторної діяльності студентів у різних вищих навчальних закладах (як в Україні, так і за рубежом).

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці відповідних науково-методичних комплексів і матеріалів, зокрема – методичних рекомендацій для викладачів щодо організації позааудиторної діяльності, удосконалення самостійної роботи студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабарицька В.К. Підготовка туристичних кадрів в Україні / Бабарицька В.К., Бейдик О.О., Любіцева О.О., Попович С.І. // З історії вітчизняного туризму : зб. наук. статей. – К. : Т.О.В. „Час пік”, 1997. – С. 192 – 196.
2. Басюк Д. І. Основи туризмології : навч.-метод. посіб. / Д. І. Басюк. – Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2005. – 203 с.
3. Бондарева Л.І. Навчальний тренінг як засіб професійної підготовки майбутніх менеджерів організацій в економічних університетах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л.І. Бондарева. – Київ, 2006. – 21 с
4. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра. Галузі знань 0306 „Менеджмент і адміністрування” напряму підготовки 030601 „Менеджмент”. – Видання офіційне. Київ: МОН України, 2009. – 19 с.
5. Єрахторіна О.М. До виявлення сутності та змісту явища самовдосконалення особистості / О.М. Єрахторіна // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2008. – Вип. 28. – С.147–153.
6. Кнодель Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах Всесвітньої туристської організації : дис. ... докт. пед. наук : спец. 13.00.04 / Кнодель Людмила Володимирівна. – Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2007. – 465 с.
7. Сокол Т.Г. Педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії [Текст] : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Георгіївна Сокол ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К., 2012. – 24 с.
8. Федорченко В.К. Підготовка фахівців для сфери туризму : теоретичні і методологічні аспекти: [монографія] / Федорченко В.К. – К. : Вища шк., 2002. – 350 с.

REFERENCES

1. Babarytska V.K. Training of tourism staff in Ukraine / Babarytska V.K., Beydyk O.O., Lyubitseva O.O., Popovych S.I. // From the history of domestic tourism : collection of scientific articles. – K. : L.T.D. „Chas pik”, 1997. – P. 192 – 196.
2. Basyuk D. I. Bases of tourismology : manual / D. I. Basyuk. – Kamyanets-Podilskyy : Axioma, 2005. – 203 p.
3. Bondareva L.I. Educational training as means of professional training of would-be company managers at business universities: author's summary of dissertation ... candidate of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 „Theory and methods of professional education” / L.I. Bondareva. – Kyiv, 2006. – 21 p.
4. Field standard of higher education of Ukraine. Educational and professional baccalaureate training program. Fields of study 0306 „Management and administration” training direction 030601 „Management”. – Official issue. Kyiv: MES Ukraine, 2009. – 19 p.
5. Yerahorina O.M. About the identification of essence and content of personality's self-improvement phenomenon / O.M. Yerahorina // Problems and perspectives of national

- humanities and technical elite formation. – 2008. – Issue 28. – P. 147 – 153.
6. Knodel L.V. Theory and practice of training tourism experts in World Tourism Organization country members: dissertation ... doctor of pedagogical sciences: specialty 13.00.04 / Knodel Lyudmyla Volodymyrivna. – Ternopil: Ternopil National Pedagogical V. Gnatyuk University, 2007. – 465 p.
 7. Sokol T.G. Pedagogical conditions of educational and methodical support of professional training of tourism industry managers [Text] : author's summary of dissertation ... candidate of pedagogical sciences: specialty : 13.00.04 / Tetyana Georgiivna Sokol ; National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogical Education and Adults Education. – K., 2012. – 24 p.
 8. Fedorchenko V.K. Training of experts for tourism: theoretical and methodological aspects : [monograph] / Fedorchenko V.K. – K. : Vyshcha sh., 2002. – 350 p.

Grounding pedagogical conditions of would-be tourism managers' self-improvement in extracurricular activities Zahnybida R.

Abstract. Reforming of the modern educational system requires a fundamentally new approach to training managers of tourism for their professional career. Active search of ways to improve the educational technologies of training tourism managers focused on the formation of professional competence, development of creative and potential abilities, security of effective conditions for student's self-improvement in extracurricular activities are made today. The purpose of the article is the grounding of pedagogical conditions of would-be tourism managers' self-improvement in extracurricular activities. The article analyzes the features of professional training of would-be tourism managers. Pedagogical conditions of would-be tourism managers' self-improvement have been grounded. It has been argued that the successful effectiveness of the formation process of the need for professional self-improvement of future tourism managers depends on the compliance of the following pedagogical conditions: would-be tourism managers' preparedness formation for professional self-improvement; phasing the process of would-be tourism managers' professional self-improvement; motivation to participate in various forms of extracurricular activities. It has been proved that the basic rules which should be followed in the process of organizing students' extracurricular activities in the university must be: diversifying forms of extracurricular activities; compliance with the clear content of tasks for students in extracurricular activities; formation of interest in future professional career; stimulation of the need for self-development, self-training and self-education. Prospects for further research are in the development of appropriate scientific and methodological complex materials, in particular – guidelines for teachers concerning the organization of extracurricular activities, improvement of students' individual work.

Keywords: *manager of tourism; extracurricular activities; self-improvement; self-training; self-education; pedagogical conditions of self-improvement; tourism.*

Р. П. Загнібіда

Анотація. В статтю проаналізовані особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів туризму. Обґрунтовані педагогічні умови самосовершенствования майбутніх менеджерів туризму. Аргументовано, що результативність процесу формування потреби в професійному самосовершенствования майбутніх менеджерів туризму залежить від дотримання наступних педагогічних умов: формування готовності майбутніх менеджерів туризму до професійного самосовершенствования; етапність процесу професійного самосовершенствования майбутніх менеджерів туризму; мотивація до участі в різних формах внеаудиторної діяльності. Доказано, що основними правилами, яких слід дотримуватися в процесі організації внеаудиторної діяльності студентів в умовах вищого навчального закладу, повинні бути: різноманітність форм внеучебної діяльності; дотримання чіткості змісту виконуваних завдань студентом в умовах внеаудиторної діяльності; формування інтересу до майбутньої професійної діяльності; стимулювання потреби в саморозвитку, самовихованні та самоосвіті.

Ключові слова: *туризм, менеджер туризму; самосовершенствования; педагогічні умови самосовершенствования; внеаудиторна діяльність; самовиховання; самоосвіта.*